

SERMAYE PİYASASI MEVZUATINA GÖRE ENFLASYON DÜZELTMESİ UYGULAMASINDA GEÇMİŞ YIL ZARARLARININ YERİ*

Dr. A.R. Zafer SAYAR¹

Burak PİRGAİP²

Giriş

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), ülkemizde son 30 yıldır süren kronik enflasyon sürecinin mali tablolar üzerindeki bozucu etkisinin ortadan kaldırılarak, sermaye piyasasında doğru ve gerçeğe uygun mali tabloların düzenlenmesi ve ilanının sağlanması amacıyla enflasyon muhasebesi uygulamasını 2003 yılında başlatmış, 1 sene boyunca kesintisiz bir şekilde uygulamış ve nihai olarak 2005 yılı için uygulamayı sona erdirmiştir³.

Anılan uygulamada belki de en çok tartışma konusu edilen hususların başında, özellikle ortaklık haklarını yakından ilgilendirmesi nedeniyle, ilk mali tablo denkleştirme işleminde ortaya çıkan geçmiş yıl zararlarının niteliği gelmiştir. Süregelen enflasyonun birikimli olumsuz etkisini yansıtan yüksek seviyedeki söz konusu zarar tutarlarının kar dağıtımını yapılamamasına yol açışı bu tartışmaların odak noktasını oluşturmuştur.

Bu çalışmada, mali tabloların enflasyona göre ilk kez düzeltilmesi sonucunda oluşan geçmiş yıl zararlarının oluşum nedenine ilişkin kısa açıklamalarda bulunulduktan sonra, net parasal pozisyon kaleminin konuyla olan ilişkisi irdelenecek ve bu doğrultuda söz konusu geçmiş yıl zararlarının gerçek zarar olup olmadığı hususu için hukuki mahiyetinden ziyade muhasebenin temel kavramlarından “özün önceliği kavramı” dikkate alınarak incelenecektir.

* Bu çalışma yazarların şahsi görüşlerini yansıtmakta olup, görev yaptıkları kurumları bağlamamaktadır.

¹ Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu Başkan Yardımcısı ve Sermaye Piyasası Kurulu Daire Başkan Yardımcısı.

² Sermaye Piyasası Kurulu Uzmanı.

³ SPK Karar Organının 17.03.2005 tarih ve 11/367 sayılı Kararı, 14.03-18.03.2005 tarih ve 2005/12 sayılı SPK Haftalık Bülten Duyurusu, http://www.spk.gov.tr/haberduyuru/haftalikbulten/bulten_files/2005/2005_12.pdf.

1. Mali Tabloların İlk Defa Düzeltilmesi İşlemi

Mali tabloların enflasyona göre düzeltilmesi uygulamasında ideal nokta işletmelerin faaliyete geçtiği yıldan başlamak üzere bütün mali tablolarının düzeltilmesidir. Ancak, böyle bir uygulamanın özellikle uzun yıllardır faaliyet gösteren şirketler için aşırı maliyet ve çaba gerektireceği, hatta pratik anlamda enflasyon düzeltmesini olanaksız kılacağı tabiidir. Bu nedenle, uygulamada yalnızca bir önceki dönemin bilançosunun düzenlenmesi yeterli görülmektedir⁴.

Konuya ilişkin olarak, 29 no'lu Uluslararası Muhasebe Standardı'nda⁵; bu standardın uygulandığı ilk dönemin başında düzeltilmiş dağıtılmamış karların, düzeltilmiş bilançonun bu kalem dışındaki diğer kalemlerden elde edileceği belirtilmektedir (IAS 29.24). Anılan uluslararası standart ile uyumlu SPK Tebliğlerinde⁶ de, mali tabloların enflasyona göre ilk defa düzeltileceği hesap döneminin başına kadar olan dönem düzeltilmiş tutarları ile olmak üzere, aktif kalemlerden, borçların ve öz sermaye kalemlerinin çıkarılması sonucunda kalan kısmın özsermaye hesap grubu içinde, “geçmiş yıllar karı (zararı)” hesabında izleneceği ve konu hakkında dipnotlarda açıklama yapılacağı hususu düzenlenmiştir.

Geçmiş Yıl Kar/Zararlarının Oluşumu	
Düzeltilmiş Dönen Varlık Toplamı (1)	Düzeltilmiş Borçlar Toplamı (4)
Düzeltilmiş Duran Varlık Toplamı (2)	Düzeltilmiş Özsermaye Toplamı (5)
	Geçmiş Yıl Karı/Zararı (3)- [(4)+(5)]
Düzeltilmiş Aktif Toplamı (3)= (1)+(2)	Düzeltilmiş Pasif Toplamı (3)

Bu kapsamda enflasyona göre düzeltme uygulamasında ilk mali tabloların denkleştirilebilmesini teminen bir önceki dönem bilançosunun düzeltilmesi ve düzeltilmiş aktif tutarı ile pasif tutarı arasındaki farkın “geçmiş yıl kar/zararı” hesap kaleminde izlenmesi gerekmektedir.

⁴ İlk mali tablo denkleştirme işleminin yapıldığı dönemde bilançonun aktif kalemleri ile yabancı kaynaklar enflasyona göre düzeltilebilmekte, ancak özsermaye kalemlerinin tümü enflasyona göre düzeltilememektedir. Bunun nedeni, söz konusu dönemde gelir tablosu ve satışların maliyeti tablosunun enflasyona göre düzeltilmemesidir. Bu tabloların düzeltilmesi, ancak bir önceki dönem bilançosunun da düzeltilmesini gerektirmektedir ki, bu uygulama enflasyon düzeltmesi yapan işletmelerin oldukça zorlu bir işlem maliyetine katlanmalarına sebep olacaktır.

⁵ IAS 29: Financial Reporting in Hyperinflationary Economies, www.iasb.org.

⁶ Seri:XI, No:20 sayılı “Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Mali Tabloların Düzeltilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ”, Md. 29 ve Seri:XI, No:25 sayılı “Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ”, 15.Kısım, Md.399. www.spk.gov.tr.

2. “Geçmiş Yıl Karları/Zararları” ile “Net Parasal Pozisyon Kar/Zararı” Arasındaki İlişki

Enflasyona göre düzeltme uygulamasının en önemli amaçlarından birisi, işletmelerin parasal varlıkları elde bulundurmaktan dolayı uğradıkları kayıplarla, borçlu olmaktan dolayı elde ettikleri kazançları mali tablolarda açık olarak gösterebilmelerinin sağlanmasıdır.

Yüksek enflasyon dönemlerinde, anapara ve getirileri enflasyona göre değişmeyen parasal varlık bulunduran işletmeler, paranın satın alma gücündeki düşme nedeniyle parasal varlıkları elde bulundurma kaybı, anapara ve getirileri enflasyona göre değişmeyen yükümlülükleri olan işletmeler ise parasal yükümlülükleri bulundurma kazancı elde ederler. İşletmeler, parasal pozisyonları nedeniyle oluşan söz konusu kazanç ve kayıpları, birbirinden mahsup etmek suretiyle, net parasal pozisyon kâr veya zararını hesaplamak ve gelir tablolarında “*net parasal pozisyon kârı (zararı)*” hesabında raporlamak durumundadır. Teorik olarak parasal kayıp/kazanç, işletmenin günlük net parasal pozisyonu üzerinden hesaplanabilir, ancak böyle bir hesaplama çok yüksek maliyetli olacak, fayda/maliyet analizi yapılmamasını gerek görecektir. Bu nedenle dönem sonu mali tablolarında aşağıdaki eşitlikten faydalanılarak parasal pozisyonun türetilmesi mümkündür (PWC: 2005);

$$\begin{array}{c} \boxed{\begin{array}{l} \text{Varlıklar} \\ \text{-Parasal} \\ \text{-Parasal Olmayan} \end{array}} = \boxed{\begin{array}{l} \text{Borçlar} \\ \text{-Parasal} \\ \text{-Parasal Olmayan} \end{array}} + \boxed{\text{Özsermaye}} \\ \\ \underbrace{\boxed{\text{Parasal Varlıklar}} - \boxed{\text{Parasal Borçlar}}}_{\text{Parasal Pozisyon}} = \underbrace{\boxed{\text{Parasal Olmayan Borçlar}} - \boxed{\text{Parasal Olmayan Varlıklar}}}_{\text{Parasal Olmayan Kısım}} + \boxed{\text{Öz sermaye}} \end{array}$$

Diğer taraftan, yukarıdaki formülün sağ tarafındaki eşitliğine paralel olarak 29 no’lu Uluslararası Muhasebe Standardı’nda, hesaplamanın, parasal olmayan bilanço kalemlerinin, özsermayenin ve gelir tablosunun düzeltme işlemine tabi tutulması sonucunda aktif ve pasif

arasında ortaya çıkan fark olarak da yapılabileceği belirtilmektedir (IAS 29.27)⁷. SPK düzenlemelerinde de benzer hükümler yer almaktadır.

Dikkat edilirse ilk defa düzeltmeye tabi tutulan bilançoda (Ör: 31.12.2003) oluşan geçmiş yıl kar/zararı ile cari dönemde düzeltilen bilançoda (Ör: 31.12.2004) oluşan net parasal pozisyon kar/zararının hesaplanış yöntemi muhasebe tekniği açısından aynıdır. Bu cümleden olarak, geçmiş yıl karlarının/zararının, enflasyon uygulamasında işletmenin kuruluş yılına kadar geri gidilmediği için, bütün bu geçmiş yıllarda oluşan enflasyon kayıp/kazancının birikimli etkisinin bir arada gösterildiği hesap kalemi olduğunu vurgulamak uygun olacaktır. Bir başka deyişle, net parasal pozisyon kayıp/kazancı cari döneme ilişkin enflasyon kayıp/kazancını; geçmiş yıl karları/zararları ise, enflasyonun ilk uygulandığı cari döneme kadar olan geçmiş dönemlere ilişkin enflasyon kayıp/kazancını ifade etmektedir.

3. “Geçmiş Yıl Karları/Zararları” ile “Net Parasal Pozisyon Kar/Zararı”nın Niteliği

Enflasyona göre düzeltme uygulamasının olmadığı enflasyonist dönemlerde oluşan dönem karlarının gerçeği yansıtmadığı açıktır. Dolayısıyla, bu kar tutarlarından sermayeye veya yedeklere yapılan transferlerin ve kar dağıtımların gerçekçi olmadığına inanılmaktadır. İşte, enflasyonun mali tablolarda ve ekonomik kaynakların tahsisindeki olumsuz etkilerini gidermeyi amaçlayan enflasyon düzeltmesinin önemi tam bu noktada karşımıza çıkmaktadır. Gerçekten de, enflasyon düzeltmesi yapılırken, işletmelerin geçmişte fiilen beyan ettikleri veya dağıttıkları karların aslında kısmen veya tamamen fiktif olduğu, dolayısıyla gerek vergi yükümlülüğünün ifasında gerekse kar dağıtımlarında şirketin sermayesinin kayba uğradığı gözlemlenmektedir. Buna göre, düzeltme işlemi sonucunda oluşan geçmiş yıl zararlarının bu kaybı ifade ettiğini bir kez daha vurgulamakta fayda görülmektedir. Bu şekilde oluşan geçmiş yıl karları ise, işletmenin özsermayesinin satın alma gücü cinsinden korunduğuna işaret etmektedir.

---

⁷ Parasal kayıp/kazanç, genel fiyat düzeyindeki değişimin (düzeltme katsayısının) parasal varlık ve yükümlülüklerin ağırlıklı ortalamalarının farkına uygulanmasıyla da tahmin edilebilir (IAS 29.27). Parasal pozisyonun açılış bakiyesi ile kapanış bakiyesinin ağırlıklı ortalaması bu amaçla kullanılabilir. Ancak, eğer parasal pozisyon dönem içinde göreceli olarak sabit kalmamışsa, gelir tablosundaki parasal kayıp/kazanç ile bu şekilde yapılan tahmini tutar arasında çok büyük farklar oluşabilecektir. Bu nedenle, parasal pozisyon değişken bir yapı arz ediyorsa, parasal kayıp/kazancın tahmini çeyrek veya aylık ağırlıklı ortalamalar dikkate alınarak yapılmalıdır (Epstein ve Mirza: 2004).

O halde, net parasal pozisyon kar/zararı ile ilişkisi de dikkate alındığında, söz konusu geçmiş yıl karları/zararları, işletmenin ilk düzeltme dönemine kadarki bilanço yönetimiyle doğrudan ilintili bulunmaktadır. Bir işletme, diğer her şey sabitken, enflasyonist dönemde yabancı kaynak ağırlıklı çalışmış olması halinde geçmiş yıl karı; özkaynak ağırlıklı çalışmış olması halinde ise geçmiş yıl zararı elde edecektir. Bu önerme, net parasal pozisyon hesabı için de geçerlidir. Dolayısıyla, gerek geçmiş yıl kar/zararı gerekse net parasal pozisyon kar/zararı yönetim muhasebesi kapsamında fırsat maliyetinin somut birer göstergesidir. Nitekim, fırsat maliyeti, ilgili sonuç uğruna kaçırılan net kazanç tutarı olarak tanımlanmaktadır (Büyükmirza: 2003).

Konuya ilişkin olarak, 29 no'lu Uluslararası Muhasebe Standardı'nda; net parasal kayıp veya kazançların net karın hesabına dahil edilmesi gerektiği belirtilmektedir (IAS 29.28). Buna göre, cari döneme ilişkin enflasyon kaybı/kazancının gelir tablosunun bir unsuru olduğu dikkate alındığında, geçmiş dönemlere ilişkin enflasyon kaybı/kazancının birikimli olarak gösterildiği geçmiş yıl kar/zararının da benzer şekilde değerlendirilmesi tutarlılık açısından gerekli görülmektedir. Enflasyon uygulamasında bir önceki dönemin gelir tablosu düzenlenmediğinden bu etki, bilançoda geçmiş yıl kar/zararında gösterilmekte olup özü itibarıyla kar veya zarar olmaktadır⁸.

Bu çerçevede, özü itibarıyla kar/zarar unsuru olan geçmiş yıl kar/zararı kaleminin dönem karının dağıtımında bir indirim kalemi olarak dikkate alınması en doğru yaklaşım olarak değerlendirilmektedir⁹.

⁸ Geniş tanıma göre ise kar, bir hesap dönemi içinde işletmenin özvarlığında meydana gelen artışı ifade eder. Literatürdeki bu genel görüşe paralel olarak, Seri:XI, No: 25 sayılı Tebliğin 50'nci maddesinde kar, ortakların katkısı ve ortaklara dağıtılan tutarlar hariç olmak üzere, dönem sonundaki net varlıkların finansal tutarının dönem başındaki net varlıkların finansal tutarından fazla olan kısmı olarak tanımlanmıştır. Aynı maddede ayrıca, enflasyon düzeltmesinin uygulandığı durumlarda karın, yatırılan satın alma gücünde dönem içinde meydana gelen artış olarak dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir.

⁹ Burada üzerinde durulması gereken bir nokta, geçmiş yıl kar/zararı hesaplamasının uluslararası standartlara uygun olarak yapıp yapılmadığıdır. 29 no'lu Uluslararası Muhasebe Standardı'na göre sermayeye ilave edilmiş olsun veya olmasın yedeklerin düzeltilmemesi gerekmektedir (IAS 29.24). Ancak, hukuki gerekçeler nedeniyle, ülkemizdeki mevcut mevzuatta yedeklerin düzeltilmesi öngörülmektedir. Yedeklerin düzeltilmesi işlemi muhasebe tekniği açısından geçmiş yıl zararlarını büyütmektedir. Dolayısıyla, uluslararası standartlar uyarınca yapılacak hesaplamada geçmiş yıl zararı daha az çıkabilecek ya da hiç çıkmayabilecektir. Kanımızca, fırsat maliyetleri ile ilgili değerlendirmelerimiz de dikkate alındığında, en doğru uygulamanın bu şekilde olacağı düşünülmektedir. Zira, mevcut mevzuatımızda, aslında gerçekçi olmayan bir kardan özsermayeye geçmişte yapılmış olan tüm transferler düzeltmeye tabi tutulmaktadır. Bu da sadece geçmiş yıl zararları tutarını büyütmeyle kalmamış; söz konusu tutarların, bir an önce kar dağıtılabilmelerini teminen, özkaynak kalemleriyle mahsup edilmesine olan ihtiyacı hat safhaya ulaştırmıştır. Bu ihtiyaç dikkate alınarak, SPK tarafından geçmiş yıllar zararının, varsa dönem karı ve dağıtılmamış geçmiş yıl karları, kalan zarar tutarının ise, sırasıyla olağanüstü yedek akçeler, yasal yedek akçeler, özkaynak kalemlerinin enflasyon muhasebesine göre düzeltilmesinden kaynaklanan sermaye yedeklerinden mahsup edilmesine izin verilmiştir (30.12.2003 tarih ve 63/1630 sayılı Karar). Bu mahsup sıralaması büyük ölçüde ihtiyaçları karşılamış olmakla birlikte, mahsup işleminde cari dönem karının öncelikli olarak indirime konu edilmesi tartışmalara sebep olmuştur. Cari dönem karının söz konusu sıralamadan çıkarılmasının uluslararası uygulamalar ve fırsat maliyetlerine ilişkin mütalaalar kapsamında en uygun çözüm olduğu ileri sürülebilmeyle birlikte, konunun düzenleyici otoritenin her durumda piyasa katılımcılarının çıkarları arasında bir denge unsuru oluşturduğu hususunun da gözden kaçırılmaması gerektiği düşünülmektedir.

Sonuç

Uluslararası standartlara göre hesaplanan geçmiş yıl zararları geçmiş dönemden gelen birikimli enflasyon kaybı/kazancının göstergesi olup zarar niteliğindedir. Zira, net parasal kar/kazancı net karın hesabında dikkate alınmaktadır.

Mali tabloların enflasyona göre düzeltilmesi sonucu ortaya çıkan geçmiş yıl zararlarının, net dağıtılabilir kar tutarı bulunurken indirim kalemi olarak dikkate alınması uygulamasının doğru olup olmadığı tamamen net parasal pozisyon zararı ile net dönem karının tanımının nasıl yapıldığıyla ilgilidir.

Bu çerçevede, ilk düzeltme işleminden kaynaklanan geçmiş yıl zararlarının gerçekten zarar olarak nitelendirilmesi muhasebenin temel kavramlarından olan “özün önceliği” ve “ihtiyatlılık” ile de örtüşmektedir.

Kaynakça

BÜYÜKMİRZA, Prof. Dr. Kamil

2003, “Maliyet ve Yönetim Muhasebesi: Tekdüzene Uygun Bir Sistem Yaklaşımı”, 9.Baskı, Gazi Kitap evi.

EPSTEIN, Barry J. ve Abbas Ali Mirza

2004, “Interpretation and Application of International Accounting and International Financial Reporting Standards”, John Wiley & Sons, Inc.

INTERNATIONAL FINANCIAL REPORTING STANDARDS (ISA)

2004, “2004 International Financial Reporting Standards (Bound Volume)-including International Accounting Standards and Interpretations as at 31 March 2004”, International Accounting Standards Board, <http://www.iasb.org/resources/shop.asp>.

PWC

2005, “Applying IFRS”, Eğitim Yayını, <http://www.pwc.com/ifrs>.

SPK

2003, “Seri:XI, No:25 sayılı Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartlarına İlişkin Tebliğ”, Düzenleme, 15.11.2003 tarih ve 25290 (Mükerrer) sayılı Resmi Gazete, www.spk.gov.tr

2001, “Seri:XI, No:20 sayılı Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Mali Tabloların Düzeltilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ”, Düzenleme, 28.11.2001 tarih ve 24597 sayılı Resmi Gazete, www.spk.gov.tr.